

Schopenhauerov odnos prema umjetnosti

Novokmet, Lucija

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:429996>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-23**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Preddiplomski studij engleskog jezika i književnosti i filozofije

Lucija Novokmet

Schopenhauerov odnos prema umjetnosti

Završni rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Boško Pešić

Osijek, 2020.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za filozofiju/Katedra za teorijsku filozofiju

Preddiplomski studij engleskog jezika i književnosti i filozofije

Lucija Novokmet

Schopenhauerov odnos prema umjetnosti

Završni rad

Znanstveno područje: humanističke znanosti, znanstveno polje: filozofija,

znanstvena grana: estetika

Mentor: izv. prof. dr. sc. Boško Pešić

Osijek, 2020.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni. Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, datum

16.9.2020.

Lucija Novokmet, 0130292734

ime i prezime studenta, JMBAG

SAŽETAK

Cilj ovog završnog rada jest prikazati slojevitost Schopenhauerova odnosa prema umjetnosti s naglaskom na njezinu važnost unutar njegova filozofskog sustava koji odiše karakterom pesimističnosti. Schopenhauer volju postavlja u temelj svijeta, onu koja svojim objektiviziranjem tvori objekte u svijetu koji u sebi sadrže ideje te koji se u vidu predodžbe očituju u subjektovoj svijesti. Pritom se Schopenhauer oslanja na interpretaciju Kantove stvari po sebi, Platonove ideje, kao i na elemente budizma, u kojima pronalazi oslonac za svoju filozofsku misao. Svojom nezadovoljivošću volja predstavlja izvor svih patnji ovoga svijeta, što ukazuje na nesnošljivost ljudske egzistencije, a čije rješenje Schopenhauer vidi upravo unutar područja umjetnosti. Sagledavanjem umjetnosti kao one koja ima sposobnost spoznati ideju, interpretacijom pojmova lijepog, uzvišenog i dražesnog kao načina na koji umjetnost može djelovati na subjekt prilikom promatranja umjetničkog djela, raspoređujući vrste umjetnosti od arhitekture pa sve do glazbe unutar određenih stupnjeva na temelju ideja koje se u njima nalaze i poimanja umjetnosti kao odgovora na pesimizam, Schopenhauer ukazuje na kompleksnost vlastite, pomno promišljene estetske misli. Svojim tezama o umjetnosti kao odgovoru na pesimizam i geniju kao jedinoj osobi koja uz pomoć umjetnosti može objektivno sagledati svijet i uvidjeti ideje u svojoj potpunosti, Schopenhauer je ostavio velik dojam na književnike i umjetnike, kako svoga vremena, tako i onoga koje je slijedilo. Pružajući ohrabrenje autorima koji su djelovali u okviru književnosti i umjetnosti, kao umjetnicima čije stvaralaštvo predstavlja iznimnu vrijednost, utjecao je na velik broj stvorenih književnih i umjetničkih djela. Time Schopenhauer predstavlja iznimnu figuru unutar povijesti filozofije čija estetska misao inspirira i danas.

Ključne riječi: Arthur Schopenhauer, estetika, metafizika, pesimizam, umjetnost

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. Umjetnost kao objektivacija volje	2
3. Schopenhauer o vrstama umjetnosti	8
4. Utjecaj Schopenhauerove misli na književnost i umjetnost	14
5. Zaključak	17
6. Popis literature	19

1. Uvod

Arthur Schopenhauer njemački je filozof čija je filozofija okarakterizirana snažnim pesimizmom. U središte svog misaonog sustava postavlja volju - »ontološki temelj svijeta« - te predodžbu kao »pojavnost te volje«.¹ Pronalazeći temelje u Kantovom filozofskom sustavu, volja predstavlja Kantovu stvar po sebi, dok je predodžba njeno »subjektivno očitovanje u ljudskoj svijesti«.² Volja kao takva se u svom objektiviziranom stanju subjektu ukazuje kao predodžba, u sebi sadržavajući ideje čije uporište Schopenhauer pronalazi u Platonovoj filozofiji.³ Uz Kanta i Platona, filozofe koji su izvršili izniman utjecaj na Schopenhauera, valja uvrstiti i utjecaj budizma, čiji se elementi javljaju u njegovoj filozofiji. Schopenhauer ne samo da je osjećao izrazito poštovanje prema budizmu, nego je uočavao dodirne točke navedene tradicije i vlastite filozofske pozicije. Naprimjer, iz nje proizlazi tvrdnja kako ništa ne može biti ciljem naše egzistencije osim spoznaje kako bi za nas bilo bolje da ne postojimo.⁴ Pesimistična narav njegovog filozofskog sustava pronalazi korijen u budizmu, dok elementi Kantovog i Platonovog nauka upotpunjavaju njegovu sliku svijeta koju je pomoću pojma volje razradio. Stoga je volja, kao »princip koji vlada svijetom«, intuitivno spoznatljiva, ali nipošto zadovoljiva, iz čega proizlazi kako je svijet »nepopravljivo izvor patnje«.⁵ Odgovor na pesimizam Schopenhauer pronalazi u umjetnosti. Schopenhauerov odnos prema umjetnosti jest slojevit, pomno promišljen i sagledan iz više perspektiva. Upravo to će biti temom ovog završnog rada koji će eksplicirati glavne točke Schopenhauerove estetske misli te ukazati na njenu ključnost unutar njegovog filozofskog sistema. Slijedeći putanju od tumačenja umjetnosti kao jedine koja je u stanju spoznati ideju, preko interpretacije lijepog, uzvišenog i dražesnog kao vrsta osjećaja koji mogu ostaviti dojam na čovjeka prilikom estetske kontemplacije umjetničkog djela pa sve do stupnjevanja vrsta umjetnosti od arhitekture do glazbe prema sadržanom intenzitetu objektivizirane volje i ekspliciranja umjetnosti kao odgovora na Schopenhauerov pesimizam te naposljetku utjecaja njegove misli, neupitno i estetske, na književnost i umjetnost, prikazat će se ključne točke i glavne teze unutar Schopenhauerove estetike koja svojom pomnošću i vrijednošću plijeni pozornost od njegovog vremena pa sve do danas.

¹ Slađana Kavarić, »Razgovor ili saslušanje? Komunikacijski kapaciteti filozofije (i) umjetnosti«, *In medias res: časopis filozofije medija* 8/14 (Zagreb, 2019), str. 2149–2167, na str. 2157.

² Kavarić, »Razgovor ili saslušanje? Komunikacijski kapaciteti filozofije (i) umjetnosti«, str. 2157.

³ Artur Šopenhauer, *Svet kao volja i predstava I*, preveo Sreten Marić (Novi Sad: Matica srpska, 1981), str. 163.

⁴ David E. Cooper, »Schopenhauer and Indian Philosophy«, u: Bart Vandenabeele (glavni urednik), *A Companion to Schopenhauer* (Chicester: John Wiley & Sons Ltd, 2012), str. 266–279, na str. 276.

⁵ Kavarić, »Razgovor ili saslušanje? Komunikacijski kapaciteti filozofije (i) umjetnosti«, str. 2157.

2. Umjetnost kao objektivacija volje

Kako bi se Schopenhauerov odnos prema umjetnosti mogao valjano protumačiti, važno je upoznati se s pojmom volje (pa samim time i predodžbe) koji predstavljaju središnju misao Schopenhauerovog filozofskog sustava. Također, važno je ukazati na određene ključne točke Kantovog i Platonovog filozofskog učenja pomoću kojih Schopenhauer izgrađuje svoju misao. To potvrđuje i sam Schopenhauer u predgovoru prvom izdanju djela *Svijet kao volja i predodžba* u kojem tvrdi kako je za ono što će u djelu biti izloženo, potrebno temeljito poznavanje Kantove filozofije, te nadodaje kako će čitalac biti još spremniji saslušati ga i biti prožet njegovim idejama, ako je »boravio i u školi božanskog Platona«. ⁶ Pritom, važno je razjasniti Schopenhauerovo poimanje metafizike i etike čija se dodirna točka nalazi u tom ključnom momentu volje. Schopenhauer svijet promatra dvojako i kao predodžbu i kao volju. Konstatacijom kako je svijet predodžba, ukazuje na razumijevanje svijeta kao objekta u odnosu na subjekt koji ga opaža. ⁷ Subjekt je ono što spoznaje, a ni od koga nije spoznato, čime predstavlja uvjet svega što jest jer bez subjekta, svijeta kao predodžbe ne bi bilo. ⁸ Prema tome, subjekt i objekt čine dva pola svijeta kao predodžbe koji se međusobno uvjetuju. Granicu između subjekta i objekta predstavljaju opći oblici svakog objekta, odnosno kategorije pomoću kojih subjekt spoznaje svaki objekt – prostor, vrijeme i kauzalitet – koji mogu biti spoznati i bez spoznavanja samog objekta jer se oni apriorno nalaze u subjektovoj svijesti. ⁹ Ovdje se uočava element Kantove filozofske misli, koji u svojoj *Kritici čistog uma* tvrdi kako su prostor i vrijeme »dvije čiste forme osjetilnoga zrenja kao načela spoznaje a priori«. ¹⁰ Schopenhauer će prostor, vrijeme i kauzalitet nazvati načelom razloga. U kontekstu poimanja svijeta kao volje, volja se može interpretirati kao Kantova stvar po sebi jer iako se ona ne može spoznati, iznova uviđamo njenu pojavu »koja je uvijek empirijski dana u vremenu i prostoru«. ¹¹ Svijet kao predodžba jest objektivitet te volje odnosno, on je volja koja je postala predmetom. Objektivacija volje ima mnoge stupnjeve u kojima se uvijek i sa sve većom jasnoćom i savršenstvom suština volje pojavljuje kao objekt odnosno kao predodžba. ¹² Upravo u tim stupnjevima objektivacije volje, Schopenhauer prepoznaje Platonove ideje. Proizlazeći iz toga, te ideje se pojavljuju u

⁶ Šopenhauer, *Svet kao volja i predstava I*, str. 9.

⁷ Isto, str. 25.

⁸ Isto, str. 25–26.

⁹ Isto, str. 27.

¹⁰ Immanuel Kant, *Kritika čistog uma*, preveo Viktor D. Sonnenfeld (Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1984), str. 34.

¹¹ Goran Sunajko, »Genij nasuprot talentu – umjetnost nasuprot estetici: bit Schopenhauerove estetike«, *Studia lexicographica: časopis za leksikografiju i enciklopedistiku* 11/21 (Zagreb, 2011), str. 61–74, na str. 62.

¹² Šopenhauer, *Svet kao volja i predstava I*, str. 163.

»bezbrojnim individuama i pojedinostima, prema kojima se one ponašaju kao uzori prema kopijama«. ¹³ Mnoštvo individua može se shvatiti samo kroz prostor i vrijeme, a njihovo nastajanje i nestajanje samo kroz kauzalitet. Dakle, ono što subjekt spoznaje su »samo raznolika uobličena načela razloga, koji je osnovni princip svake konačnosti, svake individuacije«. ¹⁴ Ideje, koje se javljaju zajedno sa stupnjevima objektiviteta volje samim su time nespoznatljive. Dok sve ostalo nastaje i nestaje, ideje ostaju nepromijenjene. Subjektova sposobnost spoznaje, koja postoji jedino unutar okvira prostora, vremena i kauzaliteta, pokazuje manjkavost u kontekstu spoznaje ideja budući da one kao takve ne podliježu načelu razloga. Ovakva interpretacija volje kao ontološkog temelja svijeta predstavlja srž Schopenhauerove filozofije, odnosno metafizike. U ovom slučaju, metafizika biva isprepletena s etikom jer Schopenhauer također prepoznaje volju kao onu koja usmjerava pojedinca u njegovom djelovanju. Ta volja jest slijepa volja. Budući da je svaka individua u svojoj suštini samo volja i ništa više od toga, ljudski život svodi se na neprestano htijenje bez cilja i predaha. Volja je nezadovoljiva te uvijek hoće više. Iz toga proizlazi da neprestano htijenje izaziva nedostatak i bol. Navedeni osjećaji prožimaju individuu cijeli život, onemogućavajući joj dostizanje bilo kakvog oblika trajne sreće jer htijenje predstavlja patnju koja se nikako ne može izbjeći. ¹⁵ Rješenje ovog problema nalazi se u spoznaji ideja koja je omogućena odvajanjem od nezasićene volje. Dakle, jedini način na koji intelekt odnosno subjekt može spoznati ideju jest taj da se uz pomoć dovoljne količine snage otkine od prevage volje, kako bi uspio shvatiti »čisto objektivnu suštinu neke pojave«, čime bi takvim istupanjem iz okvira načela razloga postao slobodan. ¹⁶ Ta čisto objektivna suština neke pojave jest ideja. Otkidanje od volje igra važnu ulogu u životu pojedinca zato što je volja ona koja čovjeku uzrokuje patnju jer zbog nje čovjek cijeli život mora podnositi vlastiti karakter volje. ¹⁷ Ona predstavlja htijenje, nagon, žudnju, onemogućavajući čovjeku slobodu. Dok god čovjek nije u stanju odvojiti se od volje, nije u mogućnosti prekoračiti svoje poimanje svijeta unutar relacija prostora, vremena i kauzaliteta. No, kada u tome uspije, postaje slobodnim uočiti ideje koje prethodno nije mogao uvidjeti. Osoba koja je sposobna to učiniti naziva se genijalcem dok se disciplina koja se nalazi van svih relacija prostora, vremena i kauzaliteta, što joj omogućava spoznaju ideju, naziva umjetnošću. ¹⁸ Taj genijalni način promatranja svijeta koji je moguć samo u umjetnosti, Schopenhauer uspoređuje s Platonovim načinom promatranja svijeta, što

¹³ Šopenhauer, *Svet kao volja i predstava I*, str. 163.

¹⁴ Isto.

¹⁵ Ivan Soll, »Schopenhauer on the Inevitability of Unhappiness«, u: Bart Vandenabeele (glavni urednik), *A Companion to Schopenhauer* (Chicester: John Wiley & Sons Ltd, 2012), str. 300–313, na str. 300–301.

¹⁶ Artur Šopenhauer, *Svet kao volja i predstava II*, preveo Sreten Marić (Novi Sad: Matica srpska, 1986), str. 313–314.

¹⁷ Sunajko, »Genij nasuprot talentu – umjetnost nasuprot estetici: bit Schopenhauerove estetike«, str. 63.

¹⁸ Šopenhauer, *Svet kao volja i predstava I*, str. 176.

predstavlja još jedan trenutak u kojem se prikazuje Schopenhauerova naklonost ovom filozofu. Zadatak umjetnosti kao jedine koja spoznaje ideju jest priopćenje te spoznaje.¹⁹ Genij, kao osoba koja spoznaje ideje pomoću čiste kontemplacije, ima sposobnost otrgnuti se od vlastite osobnosti, htijenja i ciljeva te se predati intuiciji.²⁰ Genijalac predstavlja osobu okarakteriziranu velikom energičnošću, entuzijastičnošću, umjetničkim nemirom koji ju nagoni na istraživanje te posjedovanjem mašte pomoću koje stvarne objekte, manjkave nesavršene primjerke ideja, ne uočava onakvima kakvima ih je priroda stvarno uobličila, nego onakvima kakvima ih je težila uobličiti.²¹ Naravno, to nije u stanju napraviti bilo tko. Ta sposobnost odvajanja od volje koja rezultira objektivnim načinom promatranja svijeta, nije kvaliteta koja se može izabrati, nego je urođena.²² Prema Schopenhauerovim kritičkim riječima, običan čovjek – tvornički proizvod prirode – nije sposoban za takvo bezinteresno promatranje.²³ Bezinteresno promatranje smatra onim koje nije podvrgnuto volji te koje ne vodi do određenog osobnog cilja, iako, naravno, može uzrokovati dopadanje. Kako bi pobliže pojasnio taj način bezinteresnog promatranja umjetničkog djela pomoću kojega se spoznaju ideje, uzima primjer svjetlosti koja stvara ugodu čovjeku. Naime, čovjek svjetlost percipira organom oka, no iako mu prisustvo svjetlosti stvara ugodu, a odsustvo svjetlosti neugodu, ta se ugodu ne osjeća u samom organu oka, kao što bi to recimo bilo s ugodnim mirisom koji bismo osjetili nosom ili ugodnim okusom koji bismo osjetili pomoću jezika.²⁴ Zbog toga za organ oka tvrdi kako on nije pod utjecajem volje jer ne osjećamo ugodu ili neugodu unutar samog organa kada percipiramo svjetlost ili tamu. Jednako tako, bezinteresno promatranje umjetničkog djela, na način potpune predaje intuiciji, izaziva ugodu (pa čak i neugodu) koju umjetničko djelo pruža, ali kao i organ oka, u potpunosti stoji van dosega volje. Na taj način Schopenhauer osvjetljuje umjetnost kao onu koja je jedina u stanju spoznati ideje te u okviru koje samo genijalac može zadrijeti ispod površine predodžbom danog nam svijeta.

Iako se na prvi pogled može činiti da su »osjećaji koje proizvodi percepcija lijepog plod njenog odnošenja prema volji«, Schopenhauer tvrdi kako »ono što izaziva naše dopadanje, ni u kojem slučaju nije vezano za volju, te dodaje da pri nastajanju jednog estetičkog shvaćanja, volja potpuno isčezava iz svijesti.«²⁵ Prema tome, volja se »samo posredno odnosi prema lijepom i to

¹⁹ Šopenhauer, *Svet kao volja i predstava I*, str. 176.

²⁰ Isto.

²¹ Isto, str. 177.

²² John E. Atwell, »Art as liberation: a central theme of Schopenhauer's philosophy«, u: Dale Jacques (glavni urednik), *Schopenhauer, philosophy, and the arts* (Cambridge: Cambridge University Press, 1996), str. 81–106, na str. 94.

²³ Šopenhauer, *Svet kao volja i predstava I*, str. 178.

²⁴ Isto, str. 187–188.

²⁵ Kavarić, »Razgovor ili saslušanje? Komunikacijski kapaciteti filozofije (i) umjetnosti«, str. 2157.

na način da radost koja nastaje doživljavanjem lijepog otklanja jad, koji je jedini proizvod volje«. ²⁶ Iz navedenog se vidi neporeciva važnost utjecaja koji umjetnost i umjetnička djela ostavljaju na čovjeka. Ona predstavljaju svojevrsni spas od svijeta punog patnje u kojem se kao konačna bića nalazimo. U ovom kontekstu, interpretacija lijepog, uzvišenog i dražesnog je od velike važnosti, jer pogledom na umjetničko djelo u čovjeku se razvijaju osjećaji lijepog, uzvišenog ili dražesnog, kao pokazatelji načina na koje umjetnost može djelovati na pojedinca. Naravno, određene vrste umjetničkih djela, koje Schopenhauer smatra neukusnima, mogu izazvati i negativne osjećaje unutar pojedinca, no i dalje na njega ostavljaju dojam koji se ne može opovrgnuti. Prijelaz u stanje čiste intuicije, u kojem se spoznaju ideje, najlakše se događa kada objekti koje subjekt promatra imaju takav oblik zbog kojeg lako postaju predstavnici ideje. ²⁷ To bi bila interpretacija ljepote u objektivnom smislu, a primjer toga bi bila lijepa priroda koja nijednog čovjeka ne može ostaviti ravnodušnim. Schopenhauer pravi distinkciju između onog lijepog i onog uzvišenog. Kod lijepog čista spoznaja nadilazi volju bez ikakve borbe jer ljepota predmeta, koja automatski olakšava spoznaju ideje, djeluje tako intezivno da volja iščezava iz svijesti subjekta bez ikakvog otpora. ²⁸ Odnosno, već navedeni primjer ljepote prirode utječe pozitivno na subjekt tolikom intenzitetom da volja instantno biva zadovoljena, pa čak i ušutkana toliko da nema mogućnost tražiti prevlast. Kod uzvišenog se događa svjesna borba između vlastite svijesti subjekta i volje, u kojoj jedna drugu međusobno pokušavaju nadvladati, no u kojoj čista spoznaja zadobiva prevagu nad voljom. ²⁹ Kao primjer toga Schopenhauer navodi ogoljeni pejzaž pun crnih oblaka, strmoglavih stijena, jauka vjetra i komešanja vode. U tom trenutku naša volja biva zabrinuta za našu vlastitu egzistenciju jer u tom pejzažu ne pronalazi ono što nam je za život potrebno čime žudi za prevagom nad čistom intuitivnom spoznajom prizora ispred nas. ³⁰ Zbog toga dolazi do borbe za prevlast između volje i svijesti koja je na strani čiste spoznaje, što u subjektu nesumnjivo izaziva višu razinu uzvišenoga nego što to čini krajolik ispunjen mirom. Samim time postoji više stupnjeva uzvišenog odnosno više stupnjeva prijelaza iz lijepog u uzvišeno. Analogno tome, što je veća borba između volje i svijesti, dolazi se do veće razine osjećanja onog uzvišenog. Uz to postoji i drugi način putem kojeg se dolazi do osjećanja uzvišenosti, a to je predočavanje kvantiteta u prostoru i vremenu koji svojom nemjerljivošću svodi individuu na ništa. ³¹ Schopenhauer to naziva dinamično uzvišeno osjećanje i matematičko uzvišeno osjećanje. Dinamično uzvišeno osjećanje uzrokovano je prodiranjem

²⁶ Kavarić, »Razgovor ili saslušanje? Komunikacijski kapaciteti filozofije (i) umjetnosti«, str. 2157.

²⁷ Šopenhauer, *Svet kao volja i predstava I*, str. 188.

²⁸ Isto, str. 189.

²⁹ Isto.

³⁰ Isto, str. 191.

³¹ Isto, str. 192.

neizmjernosti svijeta u našu svijest čime ne bivamo svedeni ni na što, propadajući u osjećaj nestajanja, sve dok ne shvatimo da je cijeli svijet samo naša predodžba, da veličina svijeta koja nas plaši zapravo predstavlja dio nas, čime shvaćamo da smo jedno što nas naposljetku uzdiže.³² Primjer prizora koji izaziva takvu vrstu uzvišenosti jest pogled na beskonačno noćno nebo ispunjeno zvijezdama, koje za nas predstavlja mnoštvo drugih svjetova. Druga vrsta uzvišenog je ono što izaziva matematički uzvišeno osjećanje. Do njega dolazi subjektivim promatranjem jednog prostora velikih razmjera naspram kojeg se osjeća malenim ili predmeta koji zbog svoje drevnosti djeluju kao da su imuni na vremensko trajanje, no unatoč osjećaju malenkosti i prolaznosti, ti predmeti u nama izazivaju duboko divljenje odnosno uzvišenost.³³ Primjer prostora ili predmeta koji izazivaju takvu vrstu osjećanja bili bi svod crkve svetog Petra u Rimu ili piramide u Egiptu. Ono što je posebno zanimljivo jest Schopenhauerovo primjenjivanje poimanja uzvišenosti na etiku. Smatra da, kao što se čista spoznaja uzdiže nad volju, čime subjekt dolazi do osjećanja uzvišenog, osoba koja je u stanju prijeći preko vlastite zavisti te biti sretna zbog drugih, pri čemu ni u kojem slučaju neće htjeti učiniti loše, također dostiže uzvišenost na način vlastitog karaktera koji se interpretira uzvišenim.³⁴ Ova mala digresija ukazuje na isprepletenost estetske i etičke komponente Schopenhauerove misli predstavljajući točku koja upućuje na važnost umjetnosti unutar Schopenhauerovog filozofskog sustava. Nadalje, Schopenhauer tematizira pojam dražesnog koji se razlikuje od pojmova lijepog i uzvišenog. Prema njemu, dražesno jest ono što neposredno zadovoljava želje i potrebe volje, što znači da su dražesni predmeti oni koji se volji neposredno sviđaju.³⁵ Dražesno čovjeka odvraća od kontemplacije te ga iz nastojanja da bude subjektom čistog saznanja pretvara u subjekt htijenja.³⁶ Ono što subjekt podvrgava vlastitoj volji te onemogućuje nadilaženje čiste spoznaje nad voljom, automatski se smatra nevaljanim. Dražesno kao jedno od osjećanja koje umjetnost izaziva u našem biću nesumnjivo ima svoj utjecaj i funkciju, ali onu koju Schopenhauer smatra negativnom. Također, takvu vrstu umjetničkih djela smatra krajnje neukusnima. Prema tome, postoje dvije vrste dražesnog koje su nedostojne umjetnosti. Prva vrsta dražesnog nalazi se u slikama mrtve prirode. Schopenhauer smatra kako se pretjeruje slikanjem stolova punih hrane jer samim time što čovjek misli na njenu jestivost biva onemogućen promatrati umjetnost na način na koji bi to uistinu trebao raditi – na način bezinteresnog promatranja.³⁷ Drugu vrstu dražesnog pronalazi u slikama nagih tijela, kao i njihovim skulpturama, jer smatra kako to izaziva pohotu,

³² Šopenhauer, *Svet kao volja i predstava I*, str. 192.

³³ Šopenhauer, *Svet kao volja i predstava I*, str. 192–193.

³⁴ Isto, str. 193.

³⁵ Isto, str. 194.

³⁶ Isto.

³⁷ Šopenhauer, *Svet kao volja i predstava I*, str. 194.

čime odvlači subjekt od istinske estetske kontemplacije koja je cilj umjetnosti.³⁸ Ove dvije vrste dražesnosti nose naziv pozitivne dražesnosti jer ipak u subjektu izazivaju ugodu budući da zadovoljavaju potrebe i želje i volje. No, iako je tomu tako, smatra kako se dražesno treba izbjegavati u umjetnosti. Uz pozitivno dražesno, koje se dijeli na navedene dvije vrste, postoji i ono negativno dražesno – gnjusno. Ono gnjusno također budi volju promatrača, ali ne na način da izaziva ugodu nego na način da izaziva gađenje.³⁹ Naravno, time biva uništena bilo kakva prilika za estetsko promatranje umjetničkog djela. Na Schopenhauerovu izrazitu averziju prema gnjusnom ukazuje i njegova tvrdnja da u umjetnosti »čak i ružno, sve dok ne izaziva gađenje, može se podnositi« dok za gnjusno tu nema mjesta.⁴⁰ Osjećanje lijepog, uzvišenog i dražesnog ukazuju na načine na koje umjetničko djelo može utjecati na pojedinca. Pažljivim promišljanjem i terminologijom Schopenhauer iskazuje važnost umjetnosti unutar života ljudskih bića, pomoću čega dodatno pojašnjava odnos volje i čiste spoznaje unutar okvira estetske spoznaje subjekta.

³⁸ Šopenhauer, *Svet kao volja i predstava I*, str. 194.

³⁹ Isto.

⁴⁰ Isto, str. 195.

3. Schopenhauer o vrstama umjetnosti

Kao što je već navedeno, Schopenhauer interpretira svijet kao predodžbu koja predstavlja stupnjeve objektiviteta volje unutar kojih se nalaze Platonove ideje. Jednako tako, Schopenhauer uočava stupnjeve objektiviteta volje u umjetnosti samoj. Prema tome, vjeruje kako su niži stupnjevi objektiviteta volje oni koji sadrže ljepotu u manjoj količini, kao što su anorganski ili niži organski oblici života, dok su viši stupnjevi objektiviteta volje oni koji ju sadrže u većoj količini jer predstavljaju najvišu razinu objektivirane volje, kao što je recimo umjetnički prikaz ljudskog tijela.⁴¹ Takvo poimanje prenosi na vrste umjetnosti. Niže vrste umjetnosti predstavljaju niži stupanj objektiviteta volje čime u njima ideja, iako je prisutna, nije izražena u svojoj potpunosti, dok se situacija mijenja u kretanju prema višim stupnjevima umjetnosti. Tako Schopenhauer stvara klasifikaciju raznih vrsta umjetnosti, koju započinje arhitekturom kao najnižom razinom, a završava s krunom umjetnosti, glazbom, koja predstavlja najviši oblik umjetnosti. Iako arhitektura predstavlja nešto svrhovito, što samim time služi volji, recimo u obliku zgrade u kojoj ljudi stanuju ili u obliku vjerskog objekta gdje se ljudi dolaze moliti, u ovom kontekstu promatra se kao čisto umjetničko djelo. Arhitektura ima svrhu omogućiti spoznaju određenih ideja koje predstavljaju najniži stupanj objektiviteta volje-silu težu, koheziju, otpornost, tvrdoću, svjetlost i tako dalje.⁴² Suština same građevine otkriva se u njenom sukobu između sile teže i otpornosti; to je nešto što se treba poznavati, kao i funkcija svakog pojedinačnog dijela građevine kako bi se moglo u arhitektonskom djelu uživati.⁴³ Iako u svakoj građevini postoji taj element ideje i umjetničkog djela, svaka od njih je stvorena više radi praktične uporabe, a ne estetske kontemplacije čime estetsko uživanje subjekta ne doseže visoku razinu. Unatoč tome, Schopenhauer smatra da je velika zasluga arhitekta kada uspijeva postići estetske rezultate dok glavnu karakteristiku građevine predstavlja njena svrhovitost. No, ono što arhitekturu odvaja od ostalih vrsta umjetnosti je to što ona »ne daje kopiju stvari već samu stvar«. Ona ne ponavlja spoznatu ideju preko koje umjetnik svoje viđenje posuđuje drugim ljudima nego postavlja građevinu kao objekt promatraču na uvid, čime mu olakšava spoznaju ideje time što građevinu dovodi »do jasnog i potpunog izraza svoje suštine«. ⁴⁴ Dok se spoznata ideja ljudskog tijela prenosi slikanjem na platno kako bi ista ideja bila prikazana ostalim ljudima, u arhitekturi to nije na djelu. Ona je sama uobličenje ideje, ali zbog svoje izvorno praktične

⁴¹ Paul Guyer, »Pleasure and knowledge in Schopenhauer's aesthetics«, u: Dale Jacques (glavni urednik), *Schopenhauer, philosophy, and the arts* (Cambridge: Cambridge University Press, 1996), str. 109–132, na str. 123.

⁴² Schopenhauer, *Svet kao volja i predstava I*, str. 199.

⁴³ Isto.

⁴⁴ Schopenhauer, *Svet kao volja i predstava I*, str. 201.

funkcije koja služi zadovoljenju volje zadobiva mjesto najniže forme umjetnosti. Na istom stupnju nalazi se umjetnička hidraulika u kojoj se objektivacija volje prikazuje u obliku fluidnih supstanci, kao recimo vode, koja utjelovljuje ideje bezobličnosti, savršene pokretljivosti, fluidnosti i prozirnosti.⁴⁵ Vrsta umjetnosti koja se nalazi na sljedećem stupnju jest vrtlarstvo. Ono što arhitektura i umjetnička hidraulika čine s neživom materijom, vrtlarstvo radi s biljnom prirodom jer se svrha ove vrste umjetnosti nalazi u tome da ističe ljepotu prirode koja je ispunjena raznovrsnim biljkama.⁴⁶ No, ljepota koja se u vrtlarstvu javlja, većim dijelom pripada prirodi, a ne vrtlaru koji o njoj brine jer ona svaki dio neobrađene zemlje »ukrašava na najukusniji način«. ⁴⁷ Schopenhauer iskazuje naklonost engleskom vrtu kojeg je ljudska ruka što manje oblikovala, čime se u njemu iskazuje objektivizirana volja prirode koja prikazuje ideju u čistijem obliku nego što se prikazuje u francuskom vrtu koji je zapao pod volju posrednika, odnosno vrtlara koji ga je po svom nahođenju oblikovao.⁴⁸ Sljedeći stupanj zauzimaju slikarstvo i skulptura. Unutar tog stupnja postoji klasifikacija bazirana na predmetu kojeg umjetničko djelo prikazuje. Tako se slike pejzaža i mrtve prirode, koje prikazuju predmete nižeg stupnja objektivacije volje, kao što su voće, cvijeće i slično, nalaze na nižem stupnju od slika i skulptura koje prikazuju životinje i ljude. Na višem stupnju nalazi se i povijesno slikarstvo koje smatra vrlo važnim ne zato što prikazuje povijesno važne ljude ili događaje nego jer prikazuje ono univerzalno u njima – ideju čovječanstva koja se u tim prizorima javlja.⁴⁹ Jednako tako, smatra kako je u potpunosti svejedno prikazuje li slika seljake koji se svađaju pri kartanju u krčmi ili dva ministra koja se nad geografskom kartom bore oko sudbine svijeta.⁵⁰ Oba prikaza istim intenzitetom otkrivaju ono što je nedvojbeno ljudsko, ukazujući na opću ideju čovječanstva koja se iz njih iščitava. Slike i skulpture koje prikazuju životinje imaju zadatak prikazati karakteristične crte svake vrste što vjernije mogu. Ono što je zanimljivo jest da životinje posjeduju samo karakter vrste dok ljudi posjeduju i karakter vrste i individualni karakter što slikaru ili kiparu otežava posao pronalaska načina na koji će simultano prikazati oba karaktera s jednakim savršenstvom u jednoj individui.⁵¹ Prema Schopenhaueru, ljudska ljepota jest naziv za »najsavršeniju objektivaciju volje na najvišem stupnju njene spoznatljivosti, što će reći, ideju čovjeka«. ⁵² Zato prikaz čovjeka zaslužuje viši stupanj od prikaza životinje ili neke nežive stvari. Glavni ciljevi skulpture su gracioznost i ljepota. Pokret individue koji se izražava skulpturom

⁴⁵ Šopenhauer, *Svet kao volja i predstava I*, str. 202.

⁴⁶ Isto.

⁴⁷ Šopenhauer, *Svet kao volja i predstava II*, str. 348.

⁴⁸ Isto.

⁴⁹ Šopenhauer, *Svet kao volja i predstava I*, str. 212.

⁵⁰ Isto, str. 213.

⁵¹ Isto, str. 204.

⁵² Isto.

mora biti iskazan prikladno karakteru individue koja se prikazuje, u suprotnom, stvoreno umjetničko djelo bit će karikatura.⁵³ Ljepota i gracioznost iskazuju se pomnim oblikovanjem fizionomije i tjelesne građe, kao i prikazom afekta i strasti koji se u individui javljaju. Iz tog razloga kiparstvo voli nagost i trpi odjevenost samo ako ne krije oblik tijela.⁵⁴ Ljudska pojava i ljudski karakter predstavljaju plodno tlo za umjetnika jer se karakteristike individue mogu raznovrsno prikazati; tako ljepota nikada nije jednako prikazana u svakom umjetničkom djelu nego se u svakom nalazi u individualnoj formi. Sljedeću razinu unutar stupnjevanja umjetnosti zauzima poezija. Cilj poezije, u koju Schopenhauer uključuje sve vrste književnosti i drame, jest slušaocima priopćiti ideju kroz apstraktan koncept korištenja riječima, što se može ostvariti samo uz slušateljevo korištenje vlastitom maštom.⁵⁵ Schopenhauer tvrdi kako djela pjesništva na ljude ostavljaju puno jači i dublji dojam nego slike i skulpture koje ljude uglavnom ostavljaju hladnima.⁵⁶ Iako, naravno, cijeni sve vrste umjetnosti, smatra kako se bez likovne umjetnosti može, a tomu je dokaz što neki narodi uoče nemaju tu vrstu umjetnosti, dok ne postoji nijedan narod koji je bez glazbe i poezije.⁵⁷ Pjesnikova namjera jest ta da ljudima otkrije ideje i pokaže na nekom od primjera što je to život i što je to svijet, na način da je to prije saznao sam, pri čemu njegovo pjesništvo ovisi od toga koliko je duboka ili plitka ta njegova spoznaja.⁵⁸ Pjesnik obuhvaća suštinu čovječanstva, ne baveći se samo onim što se zapravo dogodilo, nego i situacijama koje su u mogućnosti dogoditi se, zbog čega zahvaća ideju čovječanstva u pravom smislu, za razliku od povijesti koja samo faktički navodi ono što se zaista dogodilo.⁵⁹ Tomu je tako iz razloga što je povjesničar prisiljen promatrati događaje unutar relacija koje se tiču prostora, vremena i kauzaliteta, dok pjesnik to ne mora raditi, nego ima slobodu promatrati svijet izvan svih relacija, zbog čega može iskazati ideju čovječanstva u izvornom obliku. Poeziju dijeli na klasičnu i romantičnu poeziju, a razlika je u tome što se klasična poezija temelji na čistim, ljudskim i prirodnim motivima, dok se druga prihvaća konvencionalnih i imaginarnih motiva.⁶⁰ U lirskoj poeziji prevladava subjektivni element, dok se u drami nalazi isključivo objektivni element. Između njih široku sredinu zauzima epska poezija.⁶¹ Budući da tragedija sadrži tendenciju da nas uzdigne iznad svih ciljeva i dobara života, naše uživanje u njoj ne pripada

⁵³ Šopenhauer, *Svet kao volja i predstava I*, str. 208.

⁵⁴ Isto, str. 211.

⁵⁵ Isto, str. 222.

⁵⁶ Šopenhauer, *Svet kao volja i predstava II*, str. 365.

⁵⁷ Isto, str. 366.

⁵⁸ Isto.

⁵⁹ Šopenhauer, *Svet kao volja i predstava I*, str. 224–225.

⁶⁰ Šopenhauer, *Svet kao volja i predstava II*, str. 371.

⁶¹ Isto, str. 371–372.

osjećanju lijepoga, nego osjećanju onog uzvišenoga.⁶² Tragedija je ona koja oslikava najgore od ljudskog života, imajući funkciju prikazivanja realnih karaktera osoba koji se u stvarnosti pojavljuju, navodeći ljude na odricanje volje za životom, dok je komedija ta koja služi razonodi i koja održava ljude u dobrom raspoloženju.⁶³ Sposobnost poezije da prenese i prikaže ideju služeći se apstraktnim konceptima ukazuje na njenu veličinu, čime zaslužuje svoje mjesto visoko pri vrhu ljestvice vrsta umjetnosti. Na samom vrhu nalazi se glazba, svojevrsna kruna umjetnosti. Glazba ne predstavlja ideju, odnosno najviši stupanj objektivacije volje, već predstavlja neposredno samu volju!⁶⁴ Tomu je dokaz to što glazba najlakše i najbrže aficira čovjeka, mijenjajući njegovo raspoloženje u sekundi. Ona se ne da svesti na brojčane odnose nego posjeduje dublji značaj jer uzbuđuje ono suštinsko u nama-dok druge vrste umjetnosti govore o sjenama, glazba govori o suštini.⁶⁵ Budući da se volja u isto vrijeme ostvaruje u idejama, ali i u glazbi, Schopenhauer ocrta paralele između njih. U skupu elemenata koji čine harmoniju, od basa do vodećeg glasa, on vidi stupnjeve koji odgovaraju stupnjevima objektivacije volje koja utjelovljuje ideje. Glasovi bliži basu su oni na nižem stupnju, koja imaju sličnost s anorganskim tijelima, dok su viši stupnjevi glasa bliski biljnom i životinjskom svijetu kao onima koji iskazuju veći stupanj objektivacije volje.⁶⁶ U melodiji vidi najviši stupanj objektivacije volje, razuman i svjestan život čovjeka i njegovih težnji koja priča najskriveniju čovjekovu priču, svaku njegovu težnju, kretanju i svaki pokret njegove volje što glazbu čini jezikom strasti i osjećanja.⁶⁷ Glazba je metafizičko prema svemu fizičkom ovoga svijeta. Čak i ondje gdje se glazba pojavljuje u »zajedništvu riječi, ni na koji način ne pridonosi potenciranju ili smanjenju glazbene osobnosti kao izražaj i sudjelovanje same suštine svijeta, tj. volje«. ⁶⁸ U Schopenhauerovim očima, glazba jest kao sama filozofija. Filozofija potpuno i točno ponavlja i iskazuje suštinu svijeta u vrlo općim pojmovima, kao što to radi i sama glazba.⁶⁹ Iskazuje nam njegovu bit. Time glazba zadobiva najviše moguće mjesto u hijerarhiji umjetnosti, zatvarajući ljestvicu stupnjevanja umjetnosti kojoj je polazišna točna bila arhitektura.

⁶² Šopenhauer, *Svet kao volja i predstava II*, str. 372–373.

⁶³ Isto, str. 374–376.

⁶⁴ Isto, str. 386.

⁶⁵ Šopenhauer, *Svet kao volja i predstava I*, str. 233–235.

⁶⁶ Isto, str. 235.

⁶⁷ Isto, str. 236.

⁶⁸ Fulvio Šuran, »Thaumàzein: na izvoru filozofije i glazbe«, *In medias res: časopis filozofije medija 7/12* (Zagreb, 2018), str. 1913–1934, na str. 1922.

⁶⁹ Šopenhauer, *Svet kao volja i predstava I*, str. 240.

Lepeza vrsta umjetnosti koju Schopenhauer tvori ukazuje na načine na koje individua može pronaći spas u svijetu u kojem egzistira, bilo to promatranjem skulpture ili uživanjem u glazbi. Budući da volja upravlja svijetom od »najnižih organskih bića, preko biljaka i životinja, do čovjeka«, u kojem ona doživljava »svoj vrhunac jer je on biće refleksije, posredstvom kojega ona dolazi do sebezanja«. ⁷⁰ njegova filozofija je »u bitnom reducirana na jedan pojam – pojam volje«, zbog čega je čovjek osuđen na patnju budući da »mora čitav život podnositi vlastiti karakter volje«. ⁷¹ Volja, odnosno volja za život, tjera čovjeka na proživljavanje bijedne stvarnosti pune jada, ne dopuštajući mu odustajanje od života. Čovjek na taj način shvaća kako nije slobodan te kako cijeli život mora vlastitu »preuzetu ulogu igrati do kraja«. ⁷² Upravo to podnošenje karaktera volje Schopenhauer proziva pesimizmom, što njegovo viđenje svijeta čini izrazito negativnim. Prema tome, sadašnjica jest uvijek nedovoljna, budućnost nesigurna, a prošlost se ne da vratiti. ⁷³ To ide ruku pod ruku s njegovom izjavom kako je život šest dana bijede i sedmi dan dosade. Odvajanje od volje i nadvladavanje pesimizma nije moguće putem religijskih kategorija, kao što su pravednici, sveci ili asketi, jer »oni samo patnjom kao osjetilnošću podražavaju i ponovno bude volju«. ⁷⁴ Samoubojstvo također ne predstavlja potencijalno rješenje jer ono ne opovrgava volju već ju potvrđuje budući da se time ubija konkretna individua, a volja ostaje i dalje unutar ljudske vrste. ⁷⁵ Samoubojstvom čovjek može samo napustiti život, ali ne i volju za život. Svijet kao volja jest svijet »želja, a otuda svijet boli i tisućstrukih patnji«, dok je svijet kao predodžba »sam po sebi i u bitnosti bez boli: pored toga, on sadrži jedan prizor koji vrijedi gledati, vrlo važan i do sitnica zabavan. U uživanju tog prizora sastoji se estetična radost«. ⁷⁶ Umjetnost je ta koja se javlja kao odgovor na »filozofsku spoznaju da je svijet najgori od svih mogućih svjetova«. ⁷⁷ Umjetnost predstavlja mogućnost nadvladavanja volje, postizanja slobode i oslobođenja od patnje života na ovome svijetu. Iako se estetička spoznaja smatra ključnom u kontekstu prevladavanja Schopenhauerovog pesimizma, ona ne predstavlja samo to. Značaj umjetnosti seže dalje od pružanja osjećaja rasterećenja od ništavnosti egzistencije. Uz tu neupitnu karakteristiku umjetnosti, užitek estetičke kontemplacije sam po sebi zauzima njoj jednaku vrijednost. ⁷⁸ Jednako tako, ovakva vrsta spoznaje iskazuje

⁷⁰ Sunajko, »Genij nasuprot talentu – umjetnost nasuprot estetici: bit Schopenhauerove estetike«, str. 63.

⁷¹ Isto, str. 61–63.

⁷² Isto, str. 63.

⁷³ Šopenhauer, *Svet kao volja i predstava II*, str. 491.

⁷⁴ Sunajko, »Genij nasuprot talentu – umjetnost nasuprot estetici: bit Schopenhauerove estetike«, str. 64.

⁷⁵ Isto.

⁷⁶ Kavarić, »Razgovor ili saslušanje? Komunikacijski kapaciteti filozofije (i) umjetnosti«, str. 2157.

⁷⁷ Isto, str. 2158.

⁷⁸ Guyer, »Pleasure and knowledge in Schopenhauer's aesthetics«, str. 126.

primat nad znanstvenom spoznajom ili običnom empirijskom spoznajom.⁷⁹ Navedeno ukazuje na još veću važnost Schopenhauerovog poimanja umjetnosti nego se to na prvi pogled može učiniti. Nadalje, kao što se može uočiti u Schopenhauerovom stupnjevanju umjetnosti, glazba kao svojevrsna kruna umjetnosti jest ta koja najučinkovitije i najbrže otklanja patnju ljudskoga bića. Glazba djeluje na nas tako da nam se čini da »ona govori o drugim, boljim svjetovima no što je ovaj naš«.⁸⁰ Unatoč glorificiranju umjetnosti, Schopenhauer ipak smatra kako su u umjetničkim djelima istina i mudrost sadržane implicitno, dok je filozofija ta u kojoj su sadržane eksplicitno, pa se filozofija odnosi prema likovnim umjetnostima »kao vino prema grozdovima«.⁸¹ No, umjetnost je ta, koja uz filozofiju posjeduje tendenciju da riješi problem egzistencije jer se u svakom čovjeku koji je u stanju čisto objektivno promatrati svijet, javlja izvjesna »težnja da shvati istinsku suštinu stvari, života, egzistencije«.⁸² Prema tome, umjetnost predstavlja ključan element Schopenhauerove filozofske misli, sadržavajući slojevitost koja nesumnjivo upućuje na njenu iznimnu vrijednost.

⁷⁹ Christopher Janaway, »Knowledge and tranquility: Schopenhauer on the value of art«, u: Dale Jacquette (glavni urednik), *Schopenhauer, philosophy, and the arts* (Cambridge: Cambridge University Press, 1996), str. 39–61, na str. 39.

⁸⁰ Schopenhauer, *Svet kao volja i predstava II*, str. 393.

⁸¹ Isto, str. 350.

⁸² Isto, str. 349.

3. Utjecaj Schopenhauerove misli na književnost

Iznimni značaj Schopenhauerovog poimanja umjetnosti uočava se u njegovom utjecaju na mnoge književnike, umjetnike i, naravno, filozofe. Iako je Schopenhauerova interpretacija svijeta kao onog koji je ispunjen patnjom, kao i njegova interpretacija etike, bila glavni izvor inspiracije za mnoge umjetnike i književnike, njegovo poimanje umjetnosti također je imalo veliki odjek.⁸³ Ne treba previdjeti činjenicu da je Schopenhauerova estetika nedvojbeno utkana u njegovu metafiziku⁸⁴, što znači da su se autori, koji su se pozivali na njegovu misao, implicitno pozivali i na njegovo shvaćanje umjetnosti. Također, njegovo poimanje umjetnika kao genija ostavilo je velik utjecaj u obliku ohrabrenja na mnoge književnike i umjetnike koji su se bavili njegovim promišljanjima.⁸⁵ Još jedna vrsta utjecaja koju je izvršio na druge bila je njegov stil pisanja. Nesumnjiv utjecaj izvršio je na filozofa Friedricha Nietzschea koji je bio oduševljen njegovom filozofskom misli. Svoju fasciniranost prenio je i na svoje kolege, koji su jedni drugima počeli citirati odgovarajuće paragrafe iz Schopenhauerovih djela kada bi nekoga od njih zahvatila određena briga ili nevolja.⁸⁶ U okviru književnosti, utjecao je na autore kao što su Tolstoj, Turgenjev, Zola, Proust, Hardy, Conrad, Mann, T.S. Eliot, Borges i tako dalje.⁸⁷ Zajedno s Nietzscheom utjecao je na razvoj ekspresionizma početkom 20. stoljeća, iako su njihove misli, nažalost, često obrađivane »površno, u različitim formulama, ovisno o tome kako je pojedinom autoru odgovaralo«. ⁸⁸ I sami književnici su u više navrata potvrđivali kako je Schopenhauer na njih ostavio »neizbrisiv trag, posebno kada govorimo o traganju za istinom, te skrivenim i tajnovitim elementima u čovjeku, čime i počinje razvoj psihologije«. ⁸⁹ Tolstoj je bio fasciniran Schopenhauerom u tolikoj mjeri da je njegovu sliku imao obješenu na zidu radne sobe, a za njegovu filozofiju je smatrao kako je »otišla toliko daleko koliko se uopće može stići«. ⁹⁰ Turgenjev je crpio inspiraciju iz Schopenhauerove teze o nedostatku nade za budućnost ljudskog roda, što se vidi u njegovoj interpretaciji ljudi kao nevažnih bića u svemiru u vječnoj borbi sa

⁸³ T. J. Diffey, »Metaphysics and aesthetics: a case study of Schopenhauer and Thomas Hardy«, u: Dale Jacquette (glavni urednik), *Schopenhauer, philosophy, and the arts* (Cambridge: Cambridge University Press, 1996), str. 229–248, na str. 230.

⁸⁴ Diffey, »Metaphysics and aesthetics: a case study of Schopenhauer and Thomas Hardy«, str. 230.

⁸⁵ Isto, str. 231.

⁸⁶ Grace Neal Dolson, »The Influence of Schopenhauer upon Friedrich Nietzsche«, *The Philosophical Review* 10/3 (Durham, 1901), str. 241–250, na str. [241].

⁸⁷ Diffey, »Metaphysics and aesthetics: a case study of Schopenhauer and Thomas Hardy«, str. 229.

⁸⁸ Jasenka Frelih, »Utjecaj Arthura Schopenhauera na književnost i umjetnost«, *Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja* XI/1 (Zagreb, 2013), str. 57–72, na str. 61.

⁸⁹ Frelih, »Utjecaj Arthura Schopenhauera na književnost i umjetnost«, str. 63.

⁹⁰ Isto.

silama koje se ne mogu kontrolirati u njegovom djelu *Duhovi*.⁹¹ Dok se za Proustov ciklus romana *U traganju za izgubljenim vremenom* smatra kako odiše »bezvremenskom tugom, a život čovjeka prolazi u očekivanju nečeg boljeg i ljepšeg«, Thomas Hardy bio je »opčinjen Schopenhauerovim shvaćanjem metafizičke volje« i činjenicom da čovjek slobodnu volju ne posjeduje, što dolazi do izražaja u njegovom djelu *Tesssa iz porodice D'Uberville ili čista žena*.⁹² Ipak, najveći je utjecaj Schopenhauer izvršio na Thomasa Manna koji se »stalno angažirao oko njegova priznavanja, naglašavajući da takav čovjek ne smije biti zaboravljen, jer je njegov opus jednostavno zadivljujuće umjetničko djelo«. ⁹³ To ukazuje na činjenicu da Schopenhauer nije imao samo veliki utjecaj na stvaralaštvo raznih književnih autora, nego se smatrao svojevrsnim autorom koji je svojim pisanjem stvarao umjetnička djela. Dok Borges navodi kako je Schopenhauer bio od velikog značaja za njegovo stvaralaštvo, Hesse navodi da je »unatoč utjecaju koji je na njega ostavio Nietzsche, upravo Schopenhauer bio osoba za koju je osjećao da mu više pripada«. ⁹⁴ U okviru umjetnosti, Schopenhauer je svojim poimanjem promijenio ustaljeni način gledanja na umjetnost. Prestala se doživljavati kao »izvjestan estetski dodatak životu i kao zabava radi njegova uljepšavanja«, nego se počela percipirati načinom života i obogaćujućom vrstom spoznaje, što je uvelikie pogodovalo umjetnicima koji su time dobili potvrdu da je njihov posao »od izuzetnog značenja i da su oni zbog toga važni za cjelokupno društvo«. ⁹⁵ Budući da je Schopenhauer izrazito bio naklonjen glazbi, ne čudi kako je njegova estetska misao najveći utjecaj ostavila na Richarda Wagnera, koji i danas »slovi za najvećeg intelektualca među skladateljima klasične glazbe i umjetnicima uopće«. ⁹⁶ Wagner je svojim poznanicima slao kopije *Svijeta kao volje i predodžbe*, simultano naglašavajući »tragediju njemačkih ljudi koji tako malo znaju o ovom velikom filozofu«. ⁹⁷ Prevladava mišljenje kako se Schopenhauerov utjecaj na Wagnera najviše očituje u njegovim operama *Parsifal* te *Tristan i Izolda*. ⁹⁸ U okviru likovne umjetnosti, utjecao je na razvoj ekspresionizma i nadrealizma, što se vidi na primjeru Edvarda Muncha čija slika *Krik* svojim utjelovljenjem egzistencijalnog straha i tjeskobe čovjeka predstavlja najreprezentativnije djelo ekspresionističkog pokreta. ⁹⁹ Svojim promišljanjima o svijetu, pesimizmu i umjetnosti, Schopenhauer je nedvojbeno ostavio velik trag kako u povijesti filozofije tako i u povijesti uopće, uključujući povijest književnog i umjetničkog

⁹¹ Frelih, »Utjecaj Arthura Schopenhauera na književnost i umjetnost«, str. 64.

⁹² Isto, str. 64–65.

⁹³ Isto, str. 66.

⁹⁴ Isto, str. 66–67.

⁹⁵ Isto, str. 68.

⁹⁶ Isto.

⁹⁷ Isto, str. 69.

⁹⁸ Isto, str. 70.

⁹⁹ Isto.

stvaralaštva također. Pripisujući umjetnosti sposobnost nadilaženja ljudske boli i patnje, kao i razrješenja smisla egzistencije čovjeka, svijetu je pružio novu interpretaciju ovog svima nama dobro poznatog pojma koja se zadržala i do danas. Pronašavši dublji smisao unutar umjetničkog stvaranja i dajući vjetar u leđa umjetnicima u okviru raznih vrsta stvaralaštva, ne čudi to što je mnogo autora inspiraciju crpilo upravo iz njegove filozofske, pa samim time i estetske misli, čime Schopenhauer predstavlja predmet velikog zanimanja i nit vodilju umjetničkog stvaralaštva od 19. stoljeća pa sve do danas.

4. Zaključak

Schopenhauer svoju filozofsku misao zasniva na pojmu volje koju stavlja u temelj svijeta. Metafizičkoj interpretaciji volje pridružuje i onu etičku, koja volju definira kao nezasićeno htijenje koje upravlja ljudskim životom i ponašanjem, izazivajući bol i patnju. U okviru navedenog, umjetnost sagledava kao rješenje pesimizmom obojane egzistencije. Pažljivim tumačenjem umjetnosti iz raznih perspektiva, Schopenhauer svojom temeljitošću oslikava nijanse svoje estetske misli. Kroz navedena tri poglavlja predstavljena su glavna obilježja Schopenhauerovog odnosa prema umjetnosti. Umjetnost ne samo da u Schopenhauerovim očima predstavlja spas od patnje života na ovome svijetu, nego predstavlja i okruženje u kojem sama estetska kontemplacija može pružiti užitek, kao i estetsku spoznaju koja prednjači nad znanstvenom spoznajom ili spoznajom utemeljenoj na iskustvu. Genij, kao osoba s urođenom sposobnošću nadvladavanja vlastite volje i objektivne spoznaje ideja posredstvom umjetničkih djela, predstavlja jedini subjekt koji je u mogućnosti zadrijeti ispod površine predodžbom danog nam svijeta. Osjećanja lijepog, uzvišenog i dražesnog nadovezuju se na sposobnost subjektovog odvajanja od volje jer proizlaze iz sukoba volje i čiste spoznaje koje se bore za prevlast. Kada se volja automatski predaje pred nadređenošću čiste spoznaje, prizor koji subjekt promatra izaziva u njemu osjećaj lijepoga. U slučaju čistog podilaženja volji, u kojem ne postoji element spoznaje, radi se o dražesnom koje za sobom vuče pozitivnu konotaciju, dok je negativno dražesno ono gnjusno. Dok umjetnička djela koja bude ta dva osjećaja smatra krajnje neukusnima, za Schopenhauera osjećaj uzvišenog ima najveću vrijednost jer čista spoznaja nadvladava volju. Prilikom stupnjevanja umjetnosti, Schopenhauer svoju ljestvicu započinje arhitekturom u kojoj se mogu spoznati samo ideje niže vrijednosti, te prelazi preko vrtlarstva, umjetničke hidraulike, skulpture, likovne umjetnosti i poezije kao vrsta umjetnosti koje sadrže više stupnjeve objektivizirane volje unutar koje se javljaju ideje, a to jest zbog predstavljanja ideje čovjeka i čovječanstva općenito kao formi unutar kojih je volja objektivizirana na najvišoj mogućoj razini. Najviši stupanj dakako zauzima glazba, kao ona koja ne iskazuje objektiviziranu volju nego volju samu. Ona upućuje na druge svjetove, koji su bolji od ovoga u kojem smo primorani egzistirati. Na taj način umjetnost, kao jedina koja je u mogućnosti prevladati volju, služi kao odgovor na pesimizam. Takvo promišljanje je ostavilo traga unutar okvira književnog i umjetničkog stvaranja sve do danas. Navedene ključne točke Schopenhauerove estetike čine jedan krug koji ukazuje na važnost i nužnost umjetnosti unutar njegova filozofskog sustava, što potvrđuje i sam

Schopenhauer tvrdnjom kako je umjetnost viši razvoj sveg života i samo cvjetanje života jer ako je cijeli svijet kao predodžba vidljivost volje, onda je umjetnost razrješenje te vidljivosti.¹⁰⁰

¹⁰⁰ Šopenhauer, *Svet kao volja i predstava I*, str. 242.

5. Popis literature

Atwell, John E. 1996. »Art as liberation: a central theme of Schopenhauer's philosophy«, u: Dale Jacquette (glavni urednik), *Schopenhauer, philosophy, and the arts* (Cambridge: Cambridge University Press, 1996), str. 81–106;

Cooper, David E. 2012. »Schopenhauer and Indian Philosophy«, u: Bart Vandenabeele (glavni urednik), *A Companion to Schopenhauer* (Chicester: John Wiley & Sons Ltd, 2012), str. 266–279;

Diffey, T. J. 1996. »Metaphysics and aesthetics: a case study of Schopenhauer and Thomas Hardy«, u: Dale Jacquette (glavni urednik), *Schopenhauer, philosophy, and the arts* (Cambridge: Cambridge University Press, 1996), str. 229–248;

Dolson, Grace Neal. 1901. »The Influence of Schopenhauer upon Friedrich Nietzsche«, *The Philosophical Review* 10/3 (Durham, 1901), str. 241–250;

Frelih, Jasenka. »Utjecaj Arthura Schopenhauera na književnost i umjetnost«, *Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja* XI/1 (Zagreb, 2013), str. 57–72;

Guyer, Paul. 1996. »Pleasure and knowledge in Schopenhauer's aesthetics«, u: Dale Jacquette (glavni urednik), *Schopenhauer, philosophy, and the arts* (Cambridge: Cambridge University Press, 1996), str. 109–132;

Janaway, Christopher. 1996. »Knowledge and tranquility: Schopenhauer on the value of art«, u: Dale Jacquette (glavni urednik), *Schopenhauer, philosophy, and the arts* (Cambridge: Cambridge University Press, 1996), str. 39–61;

Kant, Immanuel. 1984. *Kritika čistog uma*, preveo Viktor D. Sonnenfeld (Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1984);

Kavarić, Slađana. 2019. »Razgovor ili saslušanje? Komunikacijski kapaciteti filozofije (i) umjetnosti«, *In medias res: časopis filozofije medija* 8/14 (Zagreb, 2019), str. 2149–2167;

Soll, Ivan. 2012. »Schopenhauer on the Inevitability of Unhappiness«, u: Bart Vandenabeele (glavni urednik), *A Companion to Schopenhauer* (Chicester: John Wiley & Sons Ltd, 2012), str. 300–313;

Sunajko, Goran. 2011. »Genij nasuprot talentu – umjetnost nasuprot esteticima: bit Schopenhauerove estetike«, *Studia lexicographica: časopis za leksikografiju i enciklopedistiku* 11/21 (Zagreb, 2011), str. 61–74;

Šopenhauer, Artur. 1981. *Svet kao volja i predstava I*, preveo Sreten Marić (Novi Sad: Matica srpska, 1981);

Šopenhauer Artur. 1986. *Svet kao volja i predstava II*, preveo Sreten Marić (Novi Sad: Matica srpska, 1981);

Šuran, Fulvio. 2018. »Thaumàzein: na izvoru filozofije i glazbe«, *In medias res: časopis filozofije medija* 7/12 (Zagreb, 2018), str. 1913–1934.